

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1953-54

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1953

I årets løb

Den 14. februar afholdtes generalforsamling på Lille Værløse afholdshotel. Valgene var genvalg. Efter generalforsamlingen var udstillet nogle gamle sager fra de historiske samlinger, som om eftermiddagen var åbne.

Ved marts udkom årsskrift 1952, som fik en god omtale i den lokale presse.

I april påbegyndtes en større udgravning i Farum Lillevang, hvorom fortælles andetsteds i dette hæfte.

1. maj (store bededag) var vi på forårsvandretur, som gik til Farum Lillevang og Hestetangshusene. Udgravningsfeltet blev besøgt. Der var mange deltagere.

14. juni havde vi sommerudflugt, som gik til Roskildeegnen. Besøg i Roskilde museum, derefter til jættestuen i Øm. Middag i Herthadalen, besøg ved skibssætningerne og på Kongsgården ved Lejre, forbi Rye Sekshøje, Bramsnæsvig og stenbestrøningen ved Ejby å. Til sidste besøgte vi Skibby kirke under ledelse af sognepræsten, der ypperligt gav os en kunstoplevelse ved kirkens kalkmalerier.

Den 15.-16.-17. august udgravedes en grav fra ældre bronzealder ved Kirke Værløse. (Beretning andetsteds i hæftet.)

I oktober havde vi efterårsvandretur fra Ballerup til Lille Værløse, hvor vi besøgte Ballerup kirke og museum, Egebjerg teglværk samt oldtidsminder m. m. i Lille Hareskov.

29. oktober bestyrelsesmøde, hvor vi drøftede det kommende årsskrifts artikler.

Foreningen har modtaget en mængde nye ting til de historiske samlinger, deriblandt guldnakker fra tromlefører Christiansen, Kr. Værløse, og Wilhelmine Kristine Andersen, Ll. Værløse. Hue og lin fra vognmand Lundsteen, Ganløse. Dug m. m. fra fru Birthe Nielsen, Slægtens minde, Lille Værløse. Bord og mange gamle landbrugsredskaber fra gdr. Paul Petersen, Mosegården, Lille Værløse. Mange gamle ting, bl. a. tekstiler og et ældgammelt tærskværk fra gartner Niels Nielsen, Thyhytten, Lille Værløse. Smørkærner m. m. fra gdr. Cramer Christensen, Stenvadgård, Bregnerød. Navneklude m. m. fra gdr. Drewsen, Galgebakken, Knardrup, og kunstvæverske Inger Sørensen, Ballerup. Fra kemigraf Ole Jacobsen, K. Værløse, hjemmevævede tekstiler.

Desuden er modtaget over hundrede genstande fra beboere i kommunen og en del fra udensogns givere.

Historisk forenings bestyrelse har grund til at være yderst tilfreds og taknemmelig for den i befolkningen viste velvilje.

Samlingerne har siden åbningen været besøgt af omtrent 500 mennesker, deriblandt spejdertrope, studiekredse, fotosportsfolk, flere museumsfolk samt skoleelever.

Historisk forening har medvirket ved flere gravninger i omegnen. Foruden de allerede nævnte er der undersøgt gamle brønde i Hareskoven og Farum Lillevang, udgravning af ildsted og oldtidskværn ved Fiskebækvej, gravning ved Kildebakken ved K. Værløse og endelig fund af bronzesværd ved Sigersdal, Søsum. Arbejdet med udgravninger og ved samlingerne er i årets løb udført af venner af Historisk forening, og deres navne findes gang på gang skrevet i samlingernes dag- og gæstebog.

Som sædvanlig har fhv. gdr. Peter Olsen, Højbakkehus, ydet økonomisk støtte, ligesom medhjælperne af egne midler har købt, hvad vi behøvede til konserveringsarbejder m. m.

Indvielsen af de historiske samlinger

Efter et arbejde på ca. et halvt år kunne åbningen af de historiske samlinger finde sted lørdag d. 14. februar kl. 15.

Ved åbningen var indbudt sognerådet, bestyrelsesmedlemmerne i Historisk forening samt venner og medarbejdere ved samlingerne.

Der indledtes med, at formanden for Historisk forening, Karl K. Nielsen, gjorde rede for det arbejde, der er gjort med indsamling og konservering; han omtalte de fremtidige ønsker og planer samt takkede alle, der havde medvirket til det gode resultat. Sluttelig erklæredes samlingerne for åbne.

Efter formandens redegørelse tog sognerådsformand, seminarielærer Hauch ordet og udtalte, at det egentlig var sognerådet og kommunen, der burde sige Karl Nielsen tak for det store arbejde, der var udført. Hauch fortalte om det store arbejde, han havde været vidne til i Jylland ved Herning museum og nu igen var vidne til et usædvanligt virke. Syntes der var samlet meget.

Efter sognerådsformand Hauch talte overinspektør ved Nationalmuseet dr. Therkel Mathiassen. Han indledte med at byde en lillebror til Nationalmuseet velkommen og udtalte de bedste ønsker for det lille museum. Fremhævede, at disse små museer ofte skyldes en enkelt mands ildhu og flid, og at et museum står og falder med ham.

Derefter talte inspektør for Statens pædagogiske studiesamling Poul Müller, som gennem mange år havde følt tilknytning til Værløse sogn, og takkede Karl Nielsen for det store arbejde.

Sognefoged A. P. Grøn rettede en tak fra Historisk forening for det store læs,

formanden havde trukket. Det er en stor dag for os, og vi takker dig i ærbødighed og giver dig æren af resultatet.

Gårdejer Karl Larsen, Farum, sagde i sin tale, at han var ked af, at de ikke havde beholdt Karl Nielsen i Farum, da han i 10 år havde beboet denne kommune, sammenlignede Karl Niensens arbejde med det, den gode hest udfører for landbruget.

Lektor Reumert talte for Naturparken i stedet for cigarsorterer Vognsen, der var forhindret på grund af sygdom.

Efter talerne, vin og kaffe havde formanden ordet for en tak for de gode ønsker, hvorefter deltagene i indvielsesfestlighederne beså samlingerne.

Beretning

over udgravning af bronzealderhøj på Lundsbakke, matr. nr. 28 a i Kirke Værløse.

På Lundsbakke, matr. nr. 28 a i Kirke Værløse, tilhørende entreprenør Sophus Nielsen, fremkom der ved gravning af sand til jet-startbanerne på Værløse flyveplads en bronzekogekedel.

Gravningen foregik med gravemaskine, hvis grappe hver gang tog 1,5 m³ sand. Ved et tilfælde så entreprenøren, at der fra den overfyldte grabbe faldt noget ned i bunden af udgravningen, noget der lignede en lerpotte. Han gjorde gravemesteren opmærksom derpå, og denne tog lempeligt genstanden op på jorden.

Om aftenen (den 13. august) blev jeg gjort opmærksom derpå og var nede hos entreprenøren for at bese karret, hvilket jeg fik foræret til vore historiske samlinger i Lille Værløse gamle skole.

Kedlen stammer fra tidlig romersk jernalder og er af svært materiale, og der er ingen tvivl om, at en del sager, der almindeligvis findes i grave fra denne periode, såsom si, øsekar, evt. romerske glasperler o. s. v., er gået tabt og nu vil kunne findes i sandet under jet-banerne.

Jeg fik af entreprenør Sophus Nielsen lov til at foretage en undersøgelse på den del af området, der var i farezonen ved den videre gravning.

Den 5. august (lørdag) begyndte jeg at grave på den yderste skrænt og det højeste punkt af bakken, idet jeg havde mistanke om, at der befandt sig en overløjet høj der, fordi muldlaget var tykkest øverst på bakken.

I forvejen havde jeg sendt bud til Værløselejren efter inspektør ved Nationalmuseet Mogens Ørnsnæs Christensen, som i øjeblikket er soldat der. Men et brev fra Nationalmuseet, modtaget dagen efter, at vi havde tilendebragt udgravningen, fortalte, at inspektøren desværre var forhindret i at komme.

Til alt held holdt gravemaskinen op med at tage sand på bakken netop samme dag, vi begyndte gravningen, næppe een meter, som det senere viste sig, fra den gamle egekistegrav.

*Graven set
umiddelbart
efter jord-
afdækningen.
Alle sten er
endnu urørte.*

Foto Herold

Sammen med nogle lokale hjælpere tog vi fat lørdag eftermiddag, idet vi tog en prøvegrøft fra udgravningens kant mod nord tværs over bakken. Meget hurtigt kom vi til en samling hånd- og hovedstore sten lige under pløjelaget, og jeg var da klar over, at vi stod overfor en oldtidsgrav.

Den videre afdækning foregik på følgende måde: Vi gravede et bredt bælte uden om stenlægningen, så denne blev lagt helt fri. Inden aften var der lavet en 1 meter bred kanal ned til den oprindelige jordoverflade rund omkring graven, og jeg var nu på det rene med, at den var urørt. Derimod var jeg ikke sikker på, at der ville fremkomme gravgods, da der ved sløjfningen af andre grave i Værløse

sogn aldrig var fremkommet andet end potteskår og et par dobbeltknapper af bronze. Vi tog nogle billeder af den rensede stenmasse, en minutøs opmåling og nivellering, og efter at have fjernet det øverste og yderste stendække påny pensling, fotografering og opmåling.

Vi gik videre med arbejdet søndag morgen kl. 6 og afdækkede langsomt graven. Det første, der kom frem af oldsager, var nogle nålefragmenter af glat og riflet nål (en fibula eller dragtnål) med spiral. Disse ting lå ca. en meter fra gravens østlige ende, og jeg regnede med, at det var en fattig kvindegrav, og at nålen var det eneste, vi ville finde; vi arbejdede nemlig helt nede på bunden af graven på en stenpikning af håndstore sten, der har dannet gulv for kisten.

Ved yderligere pensling kom et flinteblad til syne, spidsen sad nede mellem stenene, så bladet stod lodret. Derefter kom et lille stykke bronze frem, og dette sidste kuldkastede straks teorien om en kvindegrav, idet det var rester af en ragekniv. Den var kilet ned mellem en bundsten og en sidesten i gravens sydlige side. Atter nede mellem stenene, stillet på kant, kom et stykke bronzesværd frem, spidsen pegede mod vest. Ialt fremkom fire stykker sværdfragmenter. På den måde, de lå på, var det ligesom der var rester af to sværd eller dolke, men en senere sammenstilling viste, at der kun var eet. Ved kistens sammenstyrtning må det være trykket i stykker og fundet sit leje lidt spredt i midten af graven.

Den åbnede grav. Oldsagerne lå på brolægningen, der skimtes i bunden af graven. Foto: Inge Olsen.

Fremdeles kom stadig, imellem stenene, nogle ting frem, en fint ornamenteret bæltehage, en ravperle, to knapper eller prydggenstande med ornamentik, disse velbevarede, endelig nogle meget medtagne fragmenter af bronze, måske af pincet, nagler til sværdet, rester af sværdskede og sværdfæste og til sidst rester af kisten, bevaret i klemme mellem nogle store sten.

Alle de fundne ting var medtagne af ir og i mange småstykker med undtagelse af knapperne. En stadig forbindelse med luft og vand har været medvirkende til, at sagerne var så dårligt bevarede. Der var ormehuller og skruptudse-vinterhi i det øverste jordlag, og nede på selve gravens bund fandtes en muserede lavet af plante-rødder.

Spor af knogler fandtes ikke, skønt vi gjorde os mange anstrengelser for at finde f. eks. tændernes emaille.

På trediedagen gjorde vi arbejdet færdigt, da sidste sten blev taget op, al jorden sigtet gennem et fint net, og bunden blev undersøgt for evt. oldtidslevn og ager-furer.

Resultatet af vore iagttagelser er nu, at vi kunne konstatere, at graven var en egekestegrav, orienteret øst-vest med et par grader mod nordvest. En sænkning i stenrøsen gav os vished om kistens oprindelige længde og de underste sten dens bredde, idet disse har været kilet under kistens runde sider og bund.

Kisten var i sin tid sat på et gulv af håndstore granitsten, derefter er større sten sat som støtte, og til sidst er hele kisten overdækket med sten, mest granit, men også enkelte af flint.

Efter gravgodsets placering at dømme har manden ligget med hovedet mod øst (det almindeligste er mod vest), det viser sværdets spids, og en stor granitsten stillet på højkant over en »hovedgærdesten« synes at sige det samme.

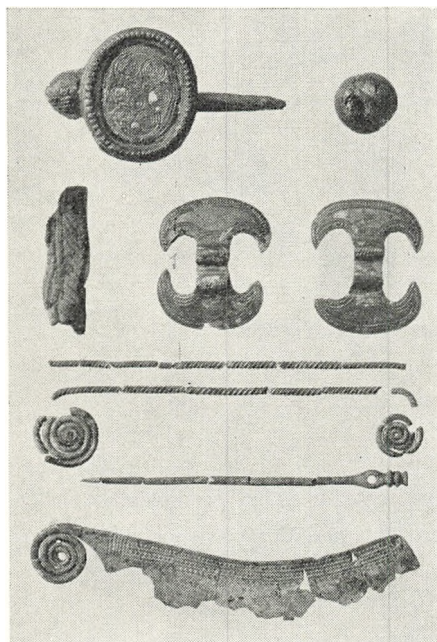
Det var gråvejrr og regn ved afslutningen af vort arbejde med optagningen af oldsagerne, derfor blev der ingen situationsbilleder taget af måden, tingene lå på, men en tegning viser placeringen.

Da vi havde begyndt afdækningen og optagningen, var vi nødsaget til at fuld-føre arbejdet hurtigt og måske temmelig håndfast. Det viste sig nemlig, at der mandag morgen ved femtiden havde været nogen og skrabe i jorden netop på det sted, hvor oldsagerne lå. Det må have været en tilskuer fra om søndagen, som var klar over, hvor tingene var fundet, og som i den tidlige morgen håbede på, at vi havde overset noget.

Lundsbakkegravens placering i terrænet ligger ca. 25 m syd for Kirke Værløse-Lille Værløsevejen, 35 m øst for markvejen mod Sandet og 600 m fra krydset i Kirke Værløse mod vest.

Tirsdag den 25. august afleverede jeg det fundne på Nationalmuseet, hvor det blev erklæret for Danefæ, og der udbetaltes en godtgørelse på kr. 200,-, hvoraf, efter mit forslag, ejeren af jorden, entreprenør Sophus Nielsen, fik de 100 kr., og de andre 100 kr. gik til Historisk forening.

De fundne sager fra graven

Bæltehage og ravperle

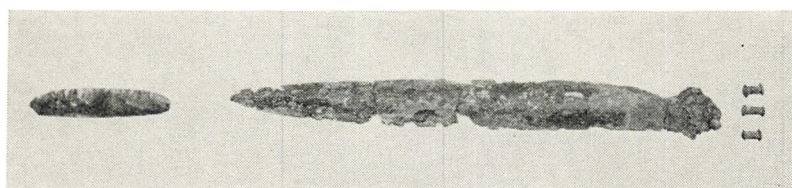
*Stykke af sværdhæfte
og 2 bæltespænder
(amuletter?)*

Fibula (dragtnål)

Ragekniv

Nationalmuseets foto

St. ½

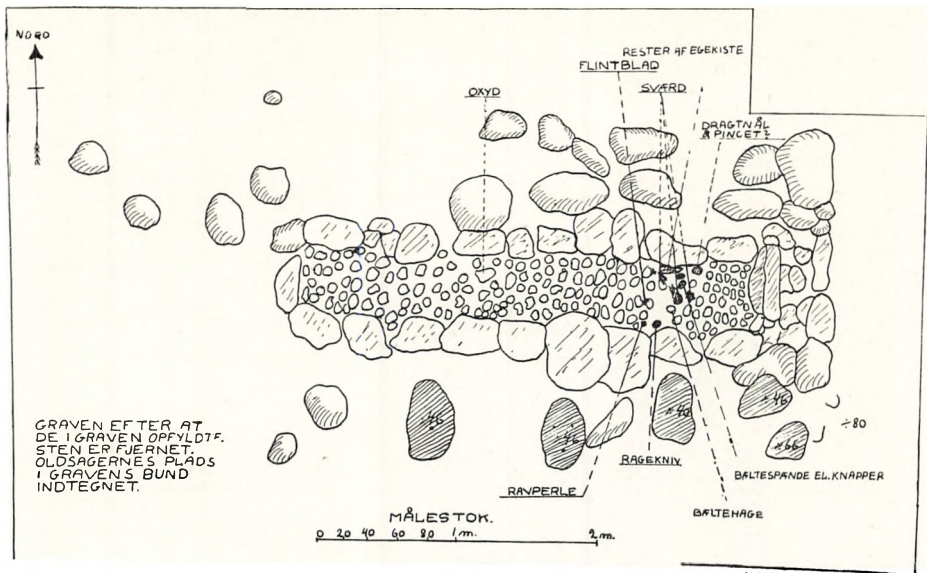
Flintblad

Sværd

St. ¼

Det blev stillet de Historiske samlinger i Værløse kommune i udsigt, at vi ville få bronzeafstøbninger af de fundne sager til vort museum. Bronzekedlen vil vi efter endt konservering på Nationalmuseet kunne afhente.

Tilbage er at fortælle, at graven er genopført i fhv. gårdejer Peter Olsens have ved Højbakkehus, Kirke Værløse. Hvis vi får egne lokaliteter og eget hus ad åre til Historisk forenings samlinger, er det meningen at opstille den der.

GRAV PÅ LUNDSBAKKE
I KIRKE VÆRLØSE

I Kirke Værløse by fandtes for nogle år siden en bronzemønt fra år ca. 140 e. v. t., den har været omtrent samtidig med det på Lundsbakken fundne bronzekogekar.

Kirke Værløse, den 1. oktober 1953.

Karl K. Nielsen.

Fundament af pottemagerens ovn. Foto: Niels Vang.

Historisk forenings udgravning i Farum Lillevang

Efter indhentet tilladelse hos statsskovrider Just Holten, Farum skovdistrikt, begyndte vi skærtorsdag d. 2. april 1953 et udgravningsarbejde i Farum Lillevang.

Man vidste, at der i Farum sogn er nævnt en gård eller landsby Bodilstorp eller Bodelstrup tilhørende Roskilde bispestol 1370, og hvis senere skæbne ikke kendes.

Hvor Bodelstrup havde ligget, vidste man ikke, og vi fandt det som en kær opgave at finde ud af det, og undersøgelser havde længe fundet sted blandt andet ved Hestetangshusene, ved Edelgave skov og flere steder.

Efter et vink fra fhv. gdr. Anders Andersen, Stavnsholt, begyndte vi at interessere os for Lillevangsskoven, hvor vi en dag fandt potteskår i overfladen og ved gravninger fik en mængde skår frem. Flere af disse var glasserede, og vi var klar over, at det var middelalderskår.

Ved hjælp af interesserede blev der gravet hele påsken og de næste weekends derefter, indtil vi efter overenskomst med skovrider Holten indstillede gravningerne og tilkastede det opgravne ved løvspringstid.

Vi var klar over, at udgravningen hidtil havde afsløret et pottemagerværksted fra tidlig middelalder, og at de store skarndynger var pottemagerens affaldsdynger. Alt, hvad der var mislykkedes i ovnen, var blevet kastet bag om hans ovn og værksted. Hans værksted, mener vi, var kendetegnet ved en stensyld i nærheden af skårbunken, og hans lergrave var vi også opmærksomme på og konstaterede.

Under arbejdet blev vi enige om, at det kunne være en god sag at vise Farumborgere et udsnit af de fundne ting: fade, vaser, krukker, fliser, formsten o. s. v., og fra 25. april til 17. maj havde vi en udstilling i Farum tekniske skole, åben alle lørdag-eftermiddage og helligdage. Den var besøgt af over 200 interesserede.

Fredag d. 1. maj (St. bededag) besøgte Værløse kommunes historiske forening udgravningssted og udstilling.

Da vi begyndte udgravningen, havde jeg gjort Nationalmuseet opmærksom på fundet, og repræsentanter derfra besøgte os såvel under gravearbejdet som på udstillingen. Deres besøg resulterede i, at vi blev enige om til efteråret igen at grave, mod at Nationalmuseet bekostede arbejdet.

I slutningen af september og begyndelsen af oktober blev der gravet, og en mængde skår blev optaget; ialt blev der til Nationalmuseet indkørt 92 kasser og mange sække potteskår, som de nu vil forsøge at lime sammen.

Ved dette arbejde fremkom fundamentet til pottemagerens ovn, der har været af oval facon og virket som rundovnen i et moderne teglværk; en del af det munkestensbelagte gulv i ovnen var intakt.

Potter fra Farum Lillevang. Foto: Niels Vang.

Nationalmuseet arbejdede hver dag i 3 uger med 5 lønnede arbejdere og ulønnede interesserede, bl. a. var ældste klasse af Farum kommuneskole samt ældste klasse af Farum mellem- og realskole med at pensle potteskår frem.

Da arbejdet langtfra er afsluttet, enedes Nationalmuseet og Historisk forening om, at arbejdet fortsættes til næste efterår ved pottemagerværkstedet, og at Historisk forening stadig søger videre efter Bodelstrup, som sikkert ligger på denne plads, hvad enkelte prøvehuller med kløvede sten peger på.

Karl K. Nielsen.

Samarbejde og fælles mål

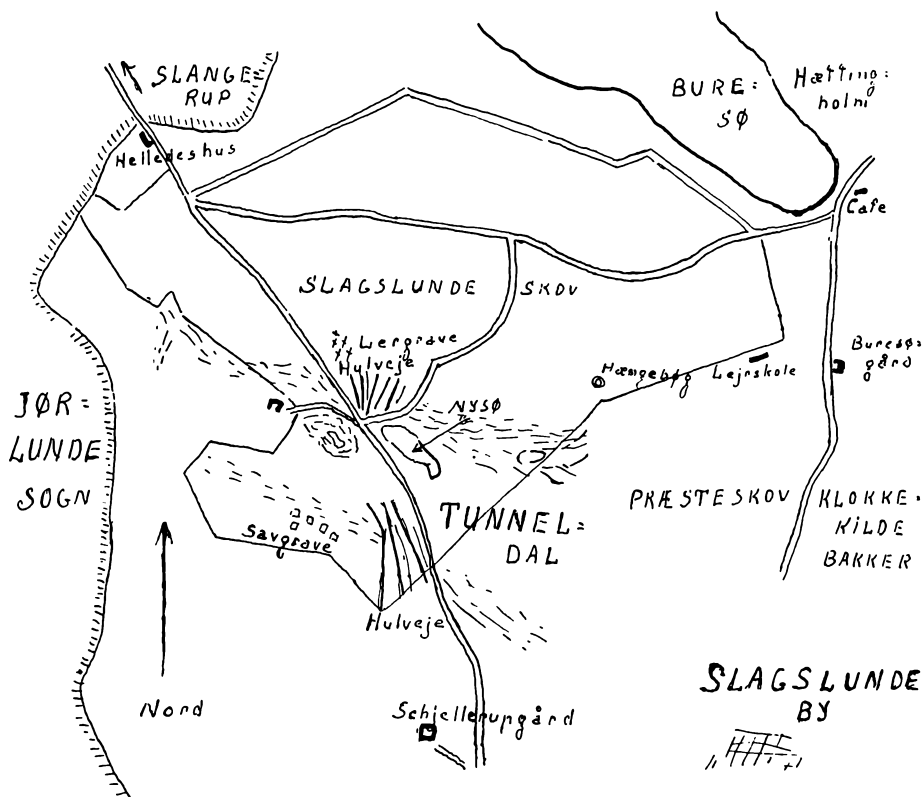
»Værløse historiske forening« og »Arbejdsudvalget for planerne om en naturpark i Nordsjælland« har forlængst indgået et fornufttægteskab – sikkert til glæde og gavn samt frugtbringende for begge parter.

Vore opgaver og mål ligger på linie. Vi arbejder på at gøre et område af Danmark levende og fortællende, så enhver, der har interesse af viden om vort lands geologiske udformning og af menneskers færden og virke fra istidens ophør til dagen i dag eller af vort lands lange kulturudvikling eller flora og fauna, kan få gavn af vort arbejde og yderligere viden og forståelse af, hvad den tænksomme ser og undres over.

Nu har Værløsefolkene fået et egnsmuseum. – Vi har fået vor vejledning nr. I ud i 2. oplag. Vor vejledning nr. II ligger klar til at gå i trykken (med støtte af tipsmidlerne). Vore mange videnskabelige medarbejdere til vort store bogarbejde er i fuldt sving. I dette bogarbejde kommer man ikke til at lede forgæves efter interesseområder, der kan studeres i vort 11 km lange område fra Buresøs vestende til Farumsøs øst-ende. – Dog er det rigtigt, at vi må henvise astronomisk interesserede til andre vejledninger, ellers tror jeg, at vi har fået alt med under følgende hovedområder: Geologi, arkæologi, forhistorie og historie, botanik og zoologi.

Statsgeolog Sigurd Hansen sammen med magister Ingwersen har i løbet af den forgangne sommer fundet et område i sydvesthjørnet af Slagslunde skov (se hosstående skitse af S. H.), hvor der fandtes følgende: En pragtfuld tunneldal med et stort system af hulveje, der strålede ned mod det gamle vadested, et terræn med gamle lergrave, hvor i fortiden pottekoner og klinemænd hentede det velegnede sandblandede ler til pottebrænding eller til datidens lerklinede husvægge, der jævnlig skulle tilses. Så fandtes der savgrave i meget stort antal, hvor skovfolkene savede de tykke kælver igennem på langs, så disse blev lettere at transportere for videre forarbejdning. Disse savgrave blev benyttet til helt omkring århundredskiftet, meddeler amanuensis *P. Chr. Nielsen*, Jagt- og Skovbrugsmuseet i Hørsholm, der venligst har givet os værdifulde oplysninger til videre undersøgelse.

Ja, der var mere endnu på dette lille område. En mose var tømt for dens indhold af brændbart materiale. Siden var mosen løbet fuld af vand og var blevet

til en flere hundrede meter lang sø – og i samme terræn stod en gammel hængebøg med dens sære, krogede og mærkeligt forrevne krone og stamme.

Sigurd Hansen hentede mig en dag, hvor vi sammen med Ingwersen så meget på et lille område. Dette var både en oplevelse og en overraskelse.

Må jeg bede Værløse historiske forening ophæve sognegrænserne, så vi kan få langt flere sporhunde, jagttagere og forskere på dette store område, så alle områder bliver endnu mere udforsket, undersøgt og belyst.

Værløse historiske forenings store udvidelse af sit medlems- og interesseområde burde jo ikke skaffe værløsefolkene forøget arbejde, men skaffe endnu flere medarbejdere til selve opgavernes løsning.

Jeg vil tro, at finder vi en form, som er den rigtige, så må vi kunne finde velegnede medarbejdere i sognene i og ved det store og lange område fra Slangerup til Farum. Måske styrelsen vil overveje disse betragtninger.

I øvrigt siger jeg til lykke med egns museet og tak for godt samarbejde i tiden, der er gået, og med ønsket om god og gensidig støtte og hjælp i et vigtigt kulturelt

samarbejde med et fælles mål: at gøre et herligt stykke dansk natur så levende og fortællende, at skolerne og ungdommen kan få langt større udsyn og overblik, og at dette må blive til åndelig fornyelse og vækst gennem oplevelse og iagttagelser.

En anden gang må jeg måske fortælle lidt om vore videregående planer, vore pavilloner med pædagogisk materiale, der betinger at få det fulde udbytte af strejftog i Naturparken, for det bliver her, der kan vækkes interesse på mange områder, som kan uddybes gennem besøg på biblioteker, museer og samlinger.

Til alle disse undersøgelser og forarbejder var det rart at have så mange af egnens folk med som medarbejdere, som det er muligt at få forbindelse med.

Thorvald Vognsen.

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1954

I årets løb

I første halvdel af februar udstilling af potteskår i Kirke Værløse, Lille Værløse og Hareskovby skoler.

Det var fundene fra Farum Lillevang, Kildebakken ved Kirke Værløse samt skår fra 17–1800 tallet. Udstilling og foredrag skulle animere til større agtpågivenhed ved gravninger i mark og have.

Den 10. februar optoges en udsendelse til radioens fjernsynsafdeling. Udsendelsen var d. 14. februar og havde som titel: »Kulsvier, arbejdsmand og etnograf«. Optagelserne var dels fra Karl Niensens hjem, dels fra de historiske samlinger. Historisk forenings virke blev omtalt gennem hele udsendelsen. Ved samme tid udkom årsskriftet for 1953 med artikler om to udgravninger samt en artikel betitlet: »Samarbejde og fælles mål« af Th. Vogensen.

Foreningen afholdt generalforsamling d. 16. marts og indbød samtidig til et foredrag af overlærer Meyling, Espergærde.

Generalforsamlingen var velbesøgt. Valgene var genvalg. Det offentlige foredrag af herr Meyling var om museumsgenstande brugt i historieundervisningen i skolerne. Herr overlærer Meyling har i Tikøb kommune skabt en fin historisk samling, som har til huse i Espergærde nye skole. En skoleklasse fra Værløse overværede undervisningsmetoderne.

I april måned (påskan) udgravedes i Farum Lillevang en højtomt fra bronzealder, som vil blive omtalt i et senere årsskrift.

Den 14. maj (St. Bededag) havde vi en lille udflugt (vandretur) til Slagslunde skov og Ganløse eget, hvor vi besøgte oldtidsveje, dysser, troldeskov, hængebøg, Myrestenen m. m. Bus til Guldbjerghus og afhentning ved Brusskovbakken ved Ganløse. Ca. 30 deltagere.

I juni måned kom Søndersøbåden for dagens lys (omtalt andetsteds i skriftet).

Den 27. juni havde vi vor sommerudflugt, som gik til Nordsjælland. Vi besøgte Pibe Mølle, hvortil vi lånte nøgle. Søborg slotsruin og Søborg kirke, hvor provst Steenvinkel fortalte os kirkens historie. Overlærer Terslin viste os museumshuset og samlingerne i Gilleleje skole på en overmåde interessant måde. Derefter besøgte vi Esrums kloster, Fredensborg slotspark og Olaf Poulsens mindestuer. Desværre var turen lagt lidt forceret an, så deltagerne – ialt ca. 70 – sidst måtte vælge enten Fredensborg slot eller mindestuerne. De fleste valgte slottet. Vi må se, om vi ikke fremtidig kan lægge turen lidt mindre stramt.

Bestyrelsesmøde d. 15. november, hvor årsskriftet tilrettelægdes.

Den 14. november havde vi vort efterårsarrangement, som var en tur til Nationalmuseet. Inspektør Tage E. Christiansen viste os en del af middelaldersamlingen,

der især består af kirkeinventar. Det blev gjort på en morsom måde og der var fuld tilfredshed med turen, der var besøgt af ca. 30 mennesker.

Af udgravninger i årets løb er i hæftet omtalt fundet ved Søndersø. Desuden har der været flere opgaver.

Ved Kildebakken, Kirke Værløse, fortsattes i foråret med gravning efter tidlige middelalderskår.

Ved Terkelskov fremkom i juni ved gravning af have et menneskeskelet. Hverken museum eller politi fandtes det fornødent at tilkalde. (Beretning i arkivet.)

Nationalmuseet gravede i september på entreprenør Sofus Niensens bakke, hvor inspektør Hans Norling Christensen havde formodning om skulle være jernaldergrave. (Fundet i fjor af romersk bronzekasserolle.) Der fandtes dog intet.

Vi har været tilkaldt til undersøgelse i Sengeløse samt Sigersdal i Søsum. Nationalmuseet tog sig af fundet ved Sengeløse mose, mens Sigersdalfundet sikkert ikke betyder noget.

Der er gravet i Annexgårdens tomt i Lille Værløse (een week-end) og på madrasfabrikkens brandtomt, Skovgård, Lille Værløse. Denne udgravning forventes ikke tilendebragt før i sommer.

Der har været ca. 200 besøgende, deraf en fotoklub fra København samt Værløse D.S.U. Åbningstiderne har været 1. og 3. søndag i hver måned.

Nationalmuseet har bedt om at få lov til at vente med udgravningerne i Farum Lillevang, da de mange potteskår endnu ikke er gennemgåede.

Af gaver er i årets løb indkommet mange. Vort katalog begyndte 1954 med numrene 689 og sluttede med nr. 920 for historiske ting og fra 421-430 for oldsager.

At nævne alle disse 240 genstande vil føre for vidt; men der har været mange gode ting imellem. Fremhæves bør måske: Byhorn med initialer og årstal fra Karen Marie Nielsen, Langkjærgård, Lille Værløse. Skrivepult med avisudklip på lågets bagside, bl. a. dagvognen over Farum og skovfoged Thomsens dødsannonce, skænket af Julius Petersen, Mosedamgården, Kirke Værløse. Ca. 80 genstande fra grønthandler Hou, Birkerød (dødsbo). Folketuebænk fra gdr. Viggo Andersen, Kirke Værløse. Guldmønt fra gdr. H. Petersen, Sejlgården, Farum.

Af oldsager fra Søndersø især fra drengene Ole Olsen og Palle Sørensen.

En kreds af særlig interesserede har besøgt skibssætningerne ved Lejre, en bronzealderhøj og bavgastene ved Dråby og Jægerspris, en udgravning af renæssancegård i Vridsløsemagle samt udgravning og opmåling af oldtidsagre i Geelskov og Tyvekrogen ved Holte. Alle steder gravedes for Nationalmuseet.

Foreningens formand har i studieøjemed besøgt flere af de store udgravninger i Jylland; således Fyrkatborgen, Lindholm høje og Illerup.

Al kørsel for foreningen er udført af Peter Olsen, Højbakkehus, Kirke Værløse, gdr. Einar Andersen, Vindekilde, Søsum og Niels Nielsen, Thyhytten, Lille Værløse.

Af medhjælpere i årets løb nævnes: programsekretær ved radiofonien Børge Saltoft, tilskærer Andreasen, fotograf Jeilsø, assistent frk. Mikkelsen og assistent Hembo.

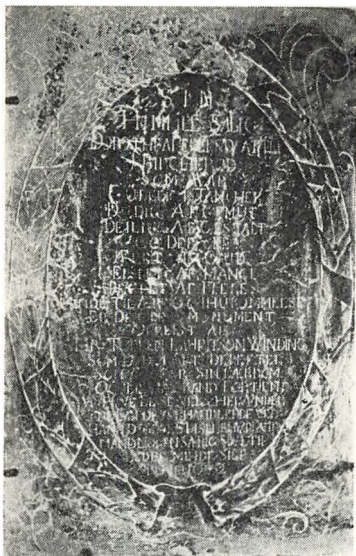
Gravminder i Værløse Kirke

Værløse kirke er ikke overvældende rig på gravminder, hvilket formentlig skyldes, at den – trods en forbindelse med Hvideslægten gennem Marieklostret i Knardrup – ikke har haft nogen tilknytning til historisk prominente personer. Epitafier (mindetavler) er der ingen af¹⁾, men det er jo som regel også kun i købstæderne, at der har været så rige og fremtrædende personer, at de har kunnet sætte deres eget eller deres hedengangne slægts minde i selve kirken. I landsbykirker er epitafier sjældnere, og dog nævner en synsforretning for Værløse kirke i 1861 to sortmalede trætavler med forgyldt indskrift; men de er ganske forsvundet, og hverken de eller deres oprindelse har kunnet efterspores.

Derimod findes der i kirken 8 mere eller mindre velbevarede ligsten eller mindesten; enkelt af dem (nr. 3, 5, 6) har dækket over begravelser under kirkens gulv, men er – med undtagelse af nr. 5 – af hensyn til bevarelsen taget op og rejst op ad korets mure, andre (nr. 4, 7, 8) er sikkert taget fra grave ved kirken eller på kirkegården, mens et par (nr. 1 muligvis 2) i sin tid måske er opsat udelukkende som mindesten og dækker altså ikke eller har ikke dækket over en grav.

I det følgende vil hver ligsten blive omtalt og tilknyttet korte kommentarer til de enkelte personer, såvidt det har været muligt at skaffe nogen viden herom. Af praktiske grunde er stenene nummereret og nævnes i historisk rækkefølge, den ældste først.

Nr. 1 findes i koret rejst op ad sydvæggen til højre for vinduet. Den er af ølandsk kalksten²⁾ (153×99 cm) og stammer fra o. 1682. Med indhuggede versaler³⁾ findes her i en oval laurbærkrans følgende tekst:

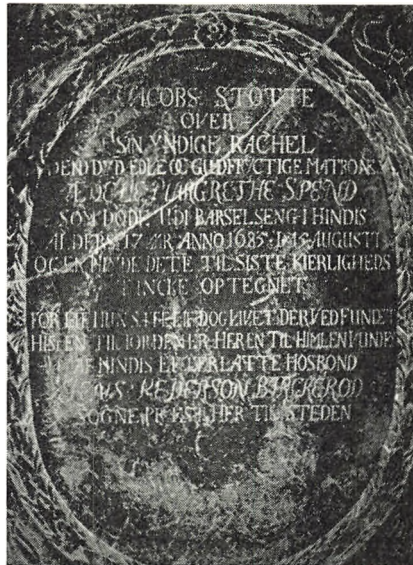
*Stenen over
Dorothea Pedersdatter
Bircherod og Torben
Lauritsøn Winding.*

SIN
HIMMEL SALIG
DOROTHEA PEDERSDATTER
BIRCHEROD
SOM WAR
GUDELIG I TANCKER
DYDIG AF GEMYT
DEILIG AF GESTALT
OC DERFORE
ÆRET AF GUD
ELSKET AF MANGE
BEGRET AF FLERE
HINDE TIL ÆRE OC IHUKOMMELSE
ER DETTE MONUMENT
OPREIST AF
HR. TORBEN LAURITSØN WINDING
SOM DØDE KORT DEREFTER
SOM OC FOR SIN LÆRDOM
OC LEFNET KAND FORTIENE
AT HAUE DISSE VERS HERUNDER
HAND LÆRDE VEL HAND LEFDE VEL
HAND DØDE VEL DISLIGE
HVAD KAND MAND NOGEN SALIG SIÆL TIL
BEDRE MINDE SIGE.
ANNO 1682.

Torben Lauritsøn Winding var præst i Værløse fra 1673 til sin død juledag 1682. Han hed egentlig Torbjørn, men kaldtes altså Torben. Dorothea Pedersdatter Bircherod er datter af præsten før hr. Torben, magister Peder Jensøn Bircherod, om hvem en anden sten (nr. 3) fortæller, at han døde samme dag som sin hustru, Kirsten Andersdaatter, og begge blev begravet d. 29. april 1673. Datteren er blevet i præstegården, idet hun blev gift med hr. Torben.

Det var jo på den tid ret almindeligt, at en ny præst i et embede giftede sig med sin forgængers eventuelle enke. Det var nærmest en betingelse for at få kaldet, idet sognet var interesseret i at få enken således forsørget i stedet for at skulle underholde hende til hendes død. Her var der altså ingen enke, men en præstedatter, ovenikøbet en smuk pige – efter gravskriften at dømme, så hr. Torben har været bedre stillet end mange af sine kolleger. Det er mærkeligt, at dette ægteskab ikke er nævnt i gravskriften, hverken af hr. Torben selv eller af den, der skrev hans eftermæle nederst på stenen.

Nr. 2 stammer fra o. 1685. Den findes op ad korets nordvæg til højre for vinduet og er en 131×95 cm stor ølandsk kalksten. Indskriften er hugget med fordybede versaler bortset fra navnene, som er med store skønskriftsbogstaver, og den lyder således:

*Stenen over
Edele Margrethe
Spend.*

JACOBS STØTTE
OVER
SIN YNDIGE RACHEL
DEND DYDEDLE OG GUDFRYGTIGE MATRONE
EDELE MARGRETHE SPEND
SOM DØDE UDI BARSELENG I HINDIS
ALDER 17 AAR ANNO 1685 D. 15. AUGUSTI
OG ER HINDE DETTE TIL SISTE KIERLIGHEDS
TANCKE OPTEGNET
FOR LIF HUN SATTE LIF, DOG LIVET DERVED FUNDET
HIST EN TIL JORDEN ER HERREN TIL HIMLEN VUNDET.
AF HINDIS EFTERLATTE HUSBOND
JENS PEDERSON BIRCHEROD
SOGNEPREST HER TIL STEDEN.

Som det ses af fotografiet, står indskriften i en oval bladkrans med båndornamenter; i hjørnerne findes blomstermotiver: solsikke og tulipan.

Jens Pedersøn Bircherod var præst i Værløse fra 30. januar 1683 til sin død 6. januar 1697. Han var broder til Dorothea Pedersdatter Bircherod, altså søn af mag. Peder Jensøn Bircherod, og svoger til sin forgænger hr. Torben Winding. Hr. Jens har endvidere sammen med sin broder, Erich, sat sine forældres minde på den næste sten, der skal omtales her.

Nr. 3 stammer fra 1688 og er en sort ølandsk kalksten (155×90 cm). Den findes nu rejst op ad korets syd væg til venstre for vinduet, men har uden tvivl dækket over en grav under kirkens gulv⁴). Teksten er med fordybede versaler og beretter om et ejendommeligt tilfælde:

DE UARE YNDIGE OC LIFSALIGE I DERES LIF
 DE ERE OC ICKE ADSKILDE I DØDEN Z SAMT
 SAALEDIS BEFUNDEN DAA DEND FORDUM
 HÆDERLIGE OC SALIGEN GUDS MAND
MAG PETER JENSØN BIRCKERØD
 SOGNEPRÆST HER TIL STEDEN
 MED SIN ELSKELIG HUSTRU
KIRSTEN ANDERSDAATTER STILLINGE
 EFTER AT DE EN TID LANG HAFDE UAARET
 FORENET I ET KIERLIGT LIF
 ERE OMSIDER OCSAA BLEFNE
 FORENEDE I EN BEHAGELIG DØD
 OCH ENDLIG HERUNDER PAA EN DAG TILLIGE
 NEDSADTE D. 29. APRIL 1673.
 HUORFORE OC DISE FAA LINIER ER SKREUNE DEM
 TIL SISTE TACKNEMMELIGS MINDE AF
 DERIS EFTERLATTE BØREN AN. 1688 30. JAN.

*Stenen over
 ægteparret
 Bircherød.*

HER ER EN BRUDESENG I HUILCKEN HAR SIG FAUNET
 ET PAR SOM PAA EN DAG AF UERDEN HIST BLEF SAUNET.
 DE UAR FØR OM ET HUS FORENT AT LEUE HER
 NU ER DE OM EN GRAF FORENT AT HUILE DER.

JENS P. B.

HAF TAC MIN FADER FROM MIN MODER OC DISLIGE
 SOM MIG FREMKOMME LOD TIL DETTE JORDERIGE.
 O, TAC FOR DET I HJALP AT JEG EN CHRISTEN BLEF
 DERFOR JEG DETTE HER TIL EDERS MINDE SKREF.

ERICH P. B.

Magister Peder Jensøn Birckerød var præst i Værløse fra 1649 til 1673, hvor han antagelig døde samme dag som sin hustru, og d. 29. april 1673 blev begge gravsatte i kirken⁵⁾. De havde to sønner, Jens Pedersøn Bircherod, der som nævnt var sognepræst i Værløse 1683–1697, og Erich Pedersøn Bircherod, der var doktor ved Københavns universitet; det er de to, der har sat deres forældres minde. Deres søster Dorothea nævnes ikke; hun var død allerede i 1681, se sten nr. 1.

Det er uvist om navnet skrives Bircherod eller Birckerød, idet begge former findes på ligstenene. Det er en opkaldelse af byen Birkerød i Nordsjælland, der jo ikke har noget at gøre med hverken rod eller rød, men er en forandring af »ryd«, d.v.s. en rydning i birkeskoven. Men slægtsnavnet Bircherod kan jo i lighed med andre slægtsnavne være blevet forvansket af tidernes stavemåde såvel som forandret af den enkelte bærer af navnet.

Om slægten Bircherod (dette er den almindeligste stavemåde) erfarer vi følgende ved at granske i biskop Jens Bircherods historiske-biografiske dagbøger for årene 1658–1708:

Slægten Bircherod stammer fra en borger i Helsingør ved navn *Herman Jenson*, som levede i slutningen af 1500-tallet. Dennes søn *Jens Hermanson* (f. 1588, d. 5. jan. 1657) blev præst i Birkerød, hvilket gav anledning til navnet *Jens Hermanson Birckerød*, og hans efterkommere antog slægtsnavnet Birckerød eller Bircherod. Denne Jens Hermanson efterlod sig fire sønner og fire døtre; en af de sidstnævnte, som var den yngste, Dorthé (f. 1636, d. 1705) blev gift med faderens eftermand, den bekendte præst, Henrik Gerner (senere biskop i Viborg, d. 1700). Af de fire sønner var den tredje, mag. *Peder Bircherod* eller *Peder Jenson Birckerød* præst i Værløse (se ovenfor); den fjerde, *Christian Jenson Bircherod*, sognepræst i Karlebo, blev skudt af de svenske soldater i 1659; den ældste, *Jens Jenson Bircherod* (f. i Birkerød 12. nov. 1623) døde 12. sept. 1686 som doktor og professor i theologi ved Københavns universitet. Han ejede herregården »Borupgård« ved Kirke Værløse fra 1660 til 1686, og blev d. 16. maj 1681 i Værløse kirke gift for anden gang med Karen Køler, enke efter biskoppen i Trondhjem (Nidaros), dr. Er. Pontoppidan. Den næstældste søn, Dr. *Jakob Jenson Bircherod* (f. 30. sept. 1624) blev i 1649 magister og samme år hofmester hos Erik Juuls to sønner ved Sorø Akademi. Dr. Jakob havde fire sønner og en datter, en af sønnerne, Jens Bircherod, blev biskop i Viborg og er altså dagbørgernes forfatter.

Nr. 4 finder vi uden for kirken sat op ad skibets sydvæg ved siden af våbenhuset. Det er den største sten, 215×125 cm. Den er af gotlandsk kalksten og meget smukt udsmykket med et relief under teksten forestillende en hjort, der forfølges af en hund (stenen har dækket en skovriders grav); i hjørnerne er der vingede egnlehoveder. Muligvis er graven ved foden af stenen, men stenen kan også have ligget over en grav på kirkegården. Teksten, der er hugget med versaler, fortæller, at det er en mindestøtte over en hel familie:

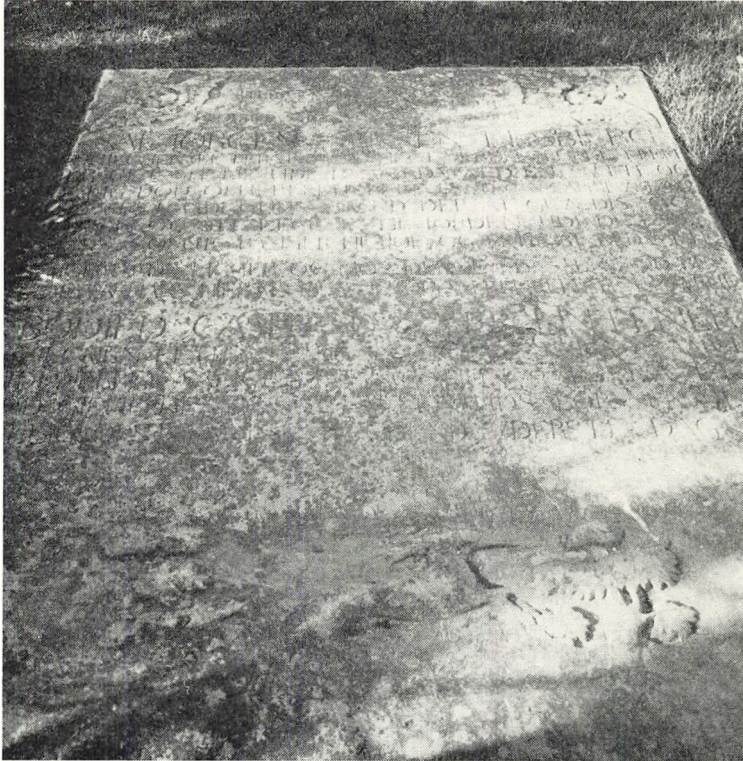
MED 2 SØNNER OG 1 DAATTER HUILER HERUNDER HANS KONG. MEYSTETS
FORRIGE SKOUFRIIDDER PAA KIØBENHAFNS AMPT. SAL. JØRGEN HANSEN
LESBIERG, HUILCKEN EFTER AT HAND HER I VERDEN HAFDE FREMDRAGET
SIT LIF UDI 49 AAR DA VED EN SACHTE OG SALIG DØD AFVERLEFUEDE HAND
DEN 23 APRIL AN. 1709 SIN SJÆL UDI GUDS HAAND DER AT GLÆDIS OG FRYDIS
OG SIT LEGEM TIL JORDEN UDI DETTE HANS SOFUEKAMMER TIL RO OG
HUILE AT NEDSÆTTE.

ILIGEMAAD LIGGER OG HOS DENNE SIN SALIG MAND BEGRAUFEN HANS
HIERTEELSKED, ALLERKÆRESTE HUSTRU **BODIL CASPERSDATTER LINTENER**
HVILCKEN EFTER AT HUN HAFDE OPNAÆT 58 AAR, DA UDI HERREN SALIGEN
HENSOFF HUN 12 APRIL AN. 1718.

GUD GIFVE DENNEM OG ALLE GUDS BØRN EN GLÆDELIG OPSTANDELSE PAA
DEN YDERSTE DAG.

(Herunder findes relief med hjort og hund)

MED ET BLOMSTER OG BØLGE PAA WAND
MENNESCCKENS LIF MAND LIGNE KAND
BLOMSTERET VISNER, BØLGEN FORGAAR
MENNESKET DØER, MAN VED ICKE NAAR.

Stenen over familien Lesbierg.

Jørgen Lesbierg var ejer af Jonstrup vandmølle fra 1700 til lidt før sin død 1709.

Nr. 5. I våbenhusets gulv findes to ligsten foran kirkedøren. Den ene er fra o. 1797 og er af sandsten (100×62 cm). Dens tekst, der står i fordybet kursiv⁶), gengives ved illustrationen af stenen.

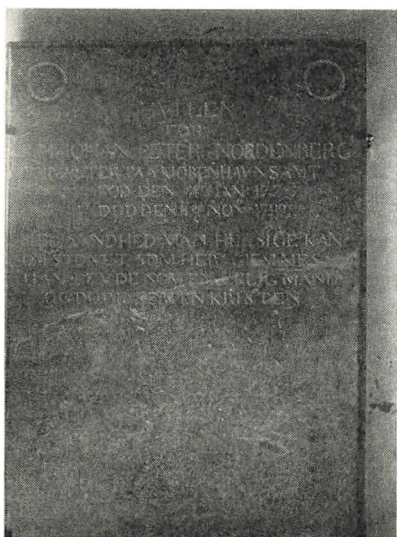
Magister Christoffer Didenck Friedenreich var sognets præst fra 1759 til 1778, da han blev afskediget, antagelig på grund af misfornøjelse med ham blandt sognebørnene. Muligvis har man med dette misforhold in mente ment, at det var et passende bibelcitat at sætte på denne mands mindesten, ligesom man – hvis graven virkelig er her, og der er intet, der benægter det – ser, at man selv efter hans død huskede sagen og gravsatte ham – nok i kirkebygningen – men uden for selve kirken.

Herunder lagdes Støvet
af
Magister
C. D. FRIEDENREICH
forhen dette Sogns Provst
født den 28. August 1728
død den 17. April 1797
† † †
Det saaes i Forkrænkelighed
Det opstaar i Uforkrænkelighed

Stenen over
C. D. Friedenreich.

Nr. 6 er den fjerde sten i koret. Den findes ved den nordre væg til venstre for vinduet og er en randprofileret, ølandsk kalksten (157×97 cm) med indristede cirkler i hjørnerne og tekst med fordybede versaler. Den er rejst over en af sognets fremtrædende mænd i slutningen af 1700-tallet, nemlig amtsforvalteren, der boede på »Værløsegård« i Lille Værløse i hans embedstid og døde i Kirke Værløse. Denne mand har altså været en så betydelig person, at han er blevet gravsat i selve kirken blandt ellers gejstlige personer. Teksten lyder:

HVILEN
FOR
H. JOHAN PETER NORDENBERG
FORVALTER PAA KIÖBENHAVNS AMT
FØD DEN 14de JAN. 17287)
DØD DEN 11de NOV. 1799
MED SANDHED MAN HER SIGE KAN
OM STØVET SOM HER GIEMMES
HAN LEVED SOM EN ÆRLIG MAND
OG DØDE SOM EN KRISTEN

Nordenbergs
gravminde.

Som man ser udfylder indskriften kun stenens øverste halvdel. Det er, som om det har været meningen, at der senere skulle tilføjes måske nogle verslinier.

Nr. 7 stammer fra o. 1800 og findes uden for våbenhusdøren, men er sikkert taget fra en grav på kirkegården. Stenen har, som det var skik ved særlig »fine« gravsteder dengang, dækket hele graven, et familiegravsted. Den er en randprofileret ølandsk kalksten (187×122 cm). Teksten er – man kan næsten sige selvfølgelig – helt udslidt og lader sig ikke umiddelbart læse. Den har stået med fordybet kursiv og lydt således:

Her giemmes Støvet af tvende elskede Sonner

CARL BALTHASAR LUND

Født 30. Juni 1773

Død 11. Juli 1787

NIELS ANDREAS LUND

Borger og Urtekræmmer udi

Kjöbenhavn

F. 2. August 1771

D. 20. Juli 1800

*O elskede Sonner, Guds Wisdom det bød
Vi eder skal savne ved tidlige Død
Forældre her sørge, men trøstes dog ved
At samles med eder i Hiimerigs Fred.*

Med Sønerne samledes Forældrene i dette Huilested

*Faderen Skovrider CHRISTEN OLSEN LUND i sit 65. Aar den
3. November 1801*

*Moderen METTE BIRGITTE født HORN i sit 88. Aar
24. April 1829.*

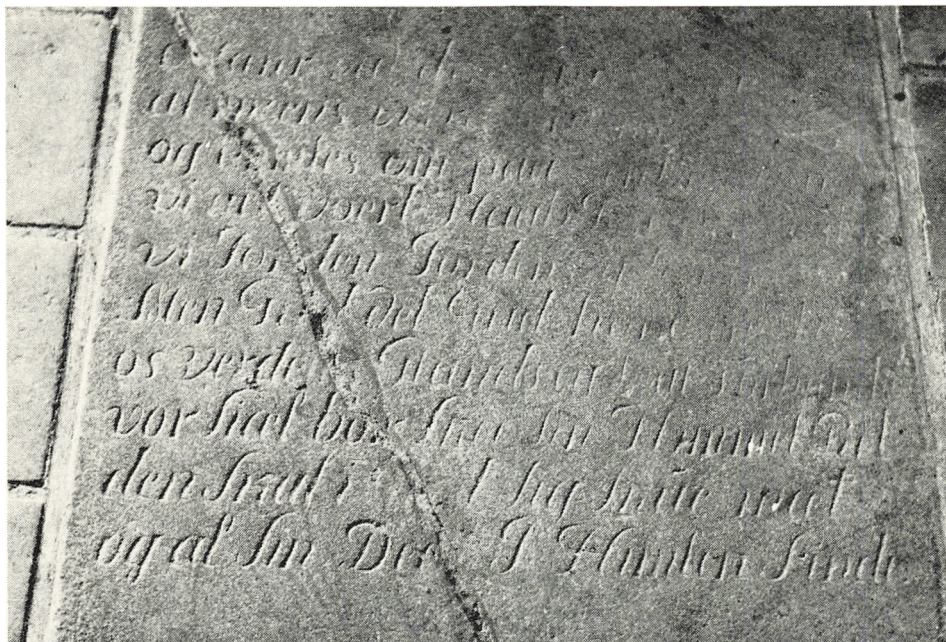
*Hædret og elsket af deres samtidige, savnet af deres efterladte
2 Søner 5 Børnebørn og 2 Børnebørnsbørn*

Der lyses Fred over deres kære Støv.

Nr. 8. Den anden sten i våbenhusets gulv er også en sandsten (162×72 cm). Teksten på denne sten har stået med kursiv, men er – på grund af stenens placering – meget udslidt; på den øverste halvdel praktisk taget borte.

Det er vanskeligt at sige, om denne sten dækker over en grav; der er ting, der taler både for og imod. I dens hjørner ses cementfyldte huller, hvor der antagelig efter datidens skik oprindeligt har siddet marmorrosetter – noget underligt noget at anbringe på en sten i et gulv, hvorpå der skulle gå mange mennesker. Det tyder altså ikke på, at den oprindelig er lagt her. Er den da taget fra kirkegården? Hvis det er tilfældet, kan der kun være een grund dertil – hvis man da ikke bare har manglet en gulvflise – nemlig den, at man har villet bevare stenen for efterverdenen; men så har man valgt den dårligst mulige plads, idet man med sikkerhed kunne vide, at det vigtigste og interessanteste, dens teks, ville blive slidt bort af de mange kirkegængeres fødder, hvilket også er sket. Så havde den nok klarer sig bedre på kirkegården. Det er skade, at netop denne stens tekst er borte. Ved undersøgelserne har

det vist sig, at den har båret et smukt og manende vers, der endog – i modsætning til de øvrige ligstens huspoetsprægede og svulstige rosende vers – har et mere professionelt og upersonligt præg. Teksten lød:

Nederste halvdel af stenen over Bundo Løndahl.

Herunder gemmes Støvet af velagtede og velærte

Hr. BUNDO LØNDAHL

*Sognets Degn i 22 Aar til Kirkeværløse Menighed
Fød 10. Oktbr. 1745, Død 1. juni 1806 i sin Alders 61 Aar*

*O lærer ved den tause Grav
At mens vi ere Jordens Gæster
Og tumles om paa Verdens Hav
Vi alt vort Haab i Himlen fæster
Vi Jorden Jorden yde vil
Men Gud det Gud bør ene til
Os Verdens Glans ej skal forblinde
Vor Sjæl bør ske sin Himmels Ret
Den skal i Gud sig skue mæt
Og al sin Deel i Himlen finde.*

Disse gravindskrifter sætter os århundreder tilbage i tiden. Vi aner disse menneskers skæbner bag linerne og mærker tidens sæd og skik. Folk blev ikke så gamle den gang, og mange sygdomme truede dem på livet, sygdomme, som man intet middel kendte imod, f. eks. barsel-feberen, som lagde den purunge præstekone i graven – hun var kun 17 år, men kaldes ifølge tidens sprogbrug alligevel »matrone«. Hvilken

hændelse gjorde, at hr. Peder og hans kone »på en dag af uerden hist blev saunet«? Var det ulykke eller sot? Vi ved det ikke! Kun kan vi se, at de to brødre Jens og Erich Bircherod har oplevet en hel række af sorgens år. I 1673 begravede de begge deres forældre, i året 1682 mistede de først deres søster Dorothea og kort efter deres svoger, Dorotheas mand, Torben Winding, og i 1685 måtte Jens stå ved sin unge kones grav efter et ganske kort ægteskab og alene med et lille barn. Han var forøvrigt da ikke nogen ung mand mere, han var blevet udnævnt til provst 1683, da han blev kaldet til Værløse sogn. Kun 11½ år gammel bliver barnet også faderløst, idet hr. Jens dør 6. jan. 1697.

Hvis vi går bag linierne på disse kolde og fugtige gravsten og følger sporene i gamle, mørnede kirkebøger og skrifter, kunne vi komme disse mennesker på endnu nærmere hold, men vi vil lade dem hvile i fred og håbe, at den påtænkte restaurering af kirken også må foregå på en sådan måde, at de kan få lov dertil. Det er – som antydnet i indledningen – skønt fremtrædende personer i datidens sogn, ganske almindelige mennesker, så der er ingen grund til at udforske deres grave nærmere.

Knud Nielsson.

Noter:

1. Vi ser i denne forbindelse helt bort fra mindetavlen i våbenhuset over landpolitibetjent Carl Pautsch, f. 26. juni 1910, d. 16. jan. 1945 i Buchenwalde.
2. Ortoceratitkalk fra den svenske ø Øland.
3. STORE BOGSTAVER
4. Denne antagelse styrkes af, at stenen er knækket i to stykker.
5. I kirkebogen står, at det var d. 26. april. Uoverensstemmelsen med ligstenen og kirkebogen må skyldes en fejl fra stenhuggerens side, idet Jens P. B. jo som sognets præst har haft rig lejlighed til i kirkebogen at se, at der tydeligt står, at hans forældre var blevet gravsatte d. 26. april, ellers må kirkebogsføreren have skrevet forkert – men så skulle man tro, at fejlen var blevet rettet, da hr. Jens så den.
6. Skråskrift.
7. 14. jan. er ved en skråstreg over 1-tallet rettet til 4. jan. Stenhuggeren har altså i første omgang hugget forkert, og det er jo svært at rette, når man skriver i sten.

Ved optryk af årsskrifterne 1953–54 i 1971 er teksten til artiklen „Gravminder i Værløse Kirke“ forsynet med nye illustrationer. Fotoarbejdet er udført af fru *Karen Seierøe Mortensen*.

Det skal bemærkes, at familien Lesbiørgs gravsten ved restaureringen af kirken i 1965 blev placeret som liggenden vest for våbenhuset.

Ved den nævnte restaurering fandtes spor af andre grave ved vestsiden af våbenhuset. En liggende fra en af disse fandtes ved udgravningen i 1954 af det gamle hus, der lå til højre for indkørslen til kirkegården. Det er et gravminde over kammerherreinde, fru Kirstine Rosted, f. 18. nov. 1757, d. 24. apr. 1839. Den er nu også anbragt som liggende ved siden af familien Lesbiørgs gravsten. Beskrivelse af fundet og stenen findes i årsskrift 1964.

Fund fra Søndersø

Den 10. juni om aftenen, 1954, kom isenkræmmerlærling Arnt Sørensen til mig og fortalte, at han havde fundet en båd i Søndersø. »– og det er en stenalderbåd –« sagde han, »– det er en udhulet træstamme, og jeg tror i alt fald det halve er tilbage –«.

Vi tog straks afsted til søen, hvor vi fandt stedet ikke langt fra lystfiskerforeningens bådeplads, d.v.s. østsiden af søen.

Vandet i Søndersø var på det tidspunkt af året sunket 1,75 m under daglig vandstand, grundet Københavns store forbrug af vand, og derved var båden kommet til syne. Omridset af båden sås tydeligt i mudderet, og det var en let sag at gøre den første undersøgelse og de første iagttagelser på stedet.

Båden blev liggende til den 12. juni. Jeg havde allerede den 11. juni om morgenen ringet til Nationalmuseet og bedt dem om at sende en bådeksperter derud. Den 12. juni ved middagstid var alt i orden til den videregående udgravning af båden. Jeg havde indhentet vandforsyningens tilladelse til at grave og fået arbejdskraft til stedet.

Efter 4–5 timers arbejde var båden afdækket, fotograferet og opmålt af Peter Michelsen fra Nationalmuseets 3. afd. Båden, der var af en udhulet egestamme, var 4 m lang og ca. 80 cm bred på det bredeste sted. Den var fyldt med hovedstore sten, og denne fyldning var forsættlig, idet der ikke i bådens nærhed fandtes sten af samme størrelse. Peter Michelsen udtalte, at man altid fandt oldtidsbåde fyldte med sten og forsættlig sænkede. Jeg mente, at grunden sikkert var den, at en stammebåd, som ligger fremme i solen på søens overflade, er udsat for at revne, og det bedste middel herimod er at sænke den under vandet. For en jæger eller fisker var det måske også godt at holde båden skjult under vandet af hensyn til børn eller voksne, der evt. kunne bruge den.

Det var tydeligt, at båden var hugget med jern, da hvert hug stod klart i bådens bund og sider. Desværre var fartøjet, trods velbevaret, meget mørkt, og det var ikke muligt at tage det op og bevare det uden meget store omkostninger. Det havde kunnet lade sig gøre at gipse båden ind og transportere den bort, og det kunne med store bekostninger godt lade sig gøre at konservere den; men Historisk Forening havde ikke de 5–6000 kr., der skulle bruges til dette.

Målene og beskrivelserne af båden blev lovet mig i kopi af assistent Michelsen, og af statsskovrider Buchwald blev lovet os en egestamme, så vi kunne lave en kopi

Bådfundet fra Sønderso.

af båden. Dermed frafaldt jeg et gammelt ønske om at få en stamme til at gøre en båd af, efter den der blev fundet i Farum kalkværks mose i 1952.

Efter undersøgelsen af båden har jeg fra anden side erfaret, at ikke så få mennesker har søgt at skaffe sig souvenirs på bekostning af vor båd.

Tre dage efter udgravningen foretog vi denne påny for fjernsynsafdelingen i radiohuset, der optog en film til udsendelse.

Samtidig med fundet af båden kom en hel del redskaber fra tidlig oldtid for dagens lys: prene, benodde, flækkepil, dolk og kærneøkse. Endelig en del potteskår og rester af menneskeskeletter (bl. a. brudstykker af 2 kranier) og dyrekogler.

Disse fund blev for største delen gjort af Kirke Værløse drenge og er afleverede til mig til fremlæggelse i samlingerne.

Kirke Værløse i oktober 1954.

Karl K. Nielsen.

